

De Ligatuur vóór A. PARÉ.

(PROTEST TEGEN DE TEN NAME VAN DR. K. PRINS
STAANDE KRITISCH-HISTORISCHE BIJDRAGE.)

Electikers waren zij, die... dikwijls van
elkaar overnamen, wat zij voor product
van eigen vinding lieten doorgaan (!)

(Dr. K. PRINS, De Ligatuur vóór A. PARÉ.)

In het Tijdschrift voor Geneesk. (24 Nov. 1900) bevindt zich onder het
hoofd — de ligatuur vóór A. PARÉ — een artikel geteekend door Dr. K. PRINS.*)

In dat artikel betoogt Dr. PRINS, hoezeer het bij *zijne* studie van de
historie der bloedstelping *hem spoedig bleek*, dat de ligatuur niet door PARÉ
is uitgevonden en toegepast. Geërgerd over vele verkeerde voorstellingen
in de historie vond de heer PRINS het belangrijk voor »*zijne vondst*»
afdoende bewijzen bijtebrengen.

De heer PRINS is bij deze bewering wel ver gegaan. Hij had echter
nóg verder kunnen gaan.

Want de verkeerde voorstellingen omtrent PARÉ bleken den heer PRINS
niet *toen* maar, dank zij *mijne* interventie, zelfs nog *vóór* hij de geschiedenis
der bloedstelping bestudeerde.

De zaak zit zoo:

In het jaar 1896 wenschte de heer PRINS te promoveeren en wel over
de bloedstelpende werking van terpentijn. Men had hem aangeraden voor
het historisch deel van dien arbeid mijne hulp in te roepen. Ik verklaarde
mij tot hulp in zake terpentijn bereid maar openbaarde den doctorandus
tevens, dat aangaande de historie der bloedstelping zoowel als over de
anaesthesie en zoovele andere ontdekkingen, bij het gros der medici van
onze generatie, de meest verkeerde opvattingen en legenden heerschten.
Juist met de lectuur van middeneeuwsche schrijvers bezig, verhaalde ik
den heer PRINS het hem nieuwe feit, dat de ontdekking van PARÉ eene
sage was, dat de ligatuur uit de hooge oudheid stamde enz. enz.

Ik verklaarde mij nu bereid den heer PRINS voor het historisch deel
zijner dissertatie te helpen, maar overreedde hem tevens tegelijkertijd
de geheele historie der bloedstelping en meer speciaal die der ligatuur
ab ovo en methodisch met mij nategaan.

Ik herinner mij dat de doctorandus in den aanvang niet geringe
bezwaren had. Hij wist met de oude schrijvers en in de bibliotheek geen
weg, hem faalde de hodegetiek — zooals men dat voor een 20 jaar hier
noemde. — Hij kende zelfs — begrijpelijker wijze — de namen der auteurs
niet die opgeslagen moesten worden. Het middeneeuwsch latijn en —
zelfs de beste emissie van deze taal — was hem allesbehalve omgangstaal
geworden. Maar ik bood den proef-schrijver aan hem naar vermogen te
helpen. De ettelijke auteurs, die ik ten mijnent had, beloofde ik voor of
met hem nateslaan en de meerdere, die ik niet bezat, maar die in de
bibliotheeken berustten, aan te wijzen en mede te bewerken.

En zoo geschiedde het. Wij zetten ons aan den arbeid, waarvan het
voornaamste deel ten mijnent geschiedde, en het werk kwam na vele, vele
weken gereed.

*) Ofschoon de Redactie van het *Tijdschr. v. Gen.* voor een zóó uitgebreid, met bewijs te staven
verweer tegen een plagiaat in haar tijdschrift — immers haars ondanks gepleegd — geen ruimte be-
schikbaar had, was zij toch zoo welwillend mij te veroorloven mijn protest op eigen kosten te drukken
en naast hare artikelen te leggen. Haar daarvoor den schuldigen dank.

Maar wat te voorzien was gebeurde. De promotor, Prof. Stokvis had ernstig bezwaar bij deze historisch-chirurgische wending der dissertatie.

Besloten werd dus het kleine historische gedeelte betreffende de bloedstelpende werking van den terpentijn te hechten aan het verslag der resultaten, die de heer PRINS op het Labor. van Prof. Stokvis (n.b. *niet* zijn eigen Lab.) had verkregen en deze combinatie als dissertatie te geven.

In den aanhef van die dissertatie heeft de heer P. van mijn hulp gewag gemaakt. Ook heeft hij die elders erkend. En zelfs gezegd dat dit werk voor $\frac{2}{3}$ ten mijnent is ontstaan.

Dat ben ik met den heer PRINS eens.

Maar ik ben veel met hem oneens.

Het is thans niet mijn plan kritisch op het werk, zooals de heer PRINS het helaas! kon inzenden, nader in te gaan. Het manuscript zelf werd mij tijdens den druk toegezonden ter correctie, maar op verlangen — naar ik meen van den heer PRINS — haastig afgedrukt, zoodat ik geen »claim» kon doen gelden en nauwelijks aan mijne bedenkingen was begonnen. Oleum perdidit!

Maar geheel afziende van alle rechten doet het mij leed dat het artikel, zooals het daar ligt, is verminkt, onvolledig en niet op de hoogte. Voor ik het nu persrijp zou verklaren had ik — zooveel mogelijk — willen nazien bibliographieën als A. v. HALLER's en ook J. J. MANGET's en CREUTZENFELDT's Bibliotheca chirurgica, RICHTER's Chirurgische bibliotheek; histories als die van GOELICKE, QUESNAY en MÉDALON, PORTAL, DU JARDIN, MALGAIGNE, MILLER, ROCHARD etc., leerzame werken als die van ARNEMANN, Uebersicht der berühmtesten und gebräuchlichsten Instrumenten älterer und neuerer Zeiten etc. etc. En dat was m.i. nog niet genoeg geweest. In onze dagen, waarin naast GURLT's uitvoerige Geschichte der Chirurgie zoo vele belangrijke edities van oude en midden-schrijvers verschenen, hadden ook NICAISE's Chir. de Maitre H. DE MONDEVILLE — en niet alleen het oudere werk van CHEREAU — had zijn »Grande Chirurgie de Guy de Chauliac», zijne »Introduction à la Chirurgie de Pierre Franco.», had de Saliceto van PIFTEAU, had PAGEL — bij Mondeville te gedenken — moeten nageslagen zijn. Ook PAGEL met zijn »Angebliche Chirurgie des Joh. Mesue», met zijne »Chirurgie des Congeinna», zijne Concordanciæ en Areolæ van Joh. de St. Amando, met zijn Jamerius; aan de andere zijde ook de oude literatuur der Chineezers, Indiërs en de gegevens der volken van half-kultuur had ik bijgebracht of met reden uitgesloten willen zijn. Ik had er toch den heer PRINS steeds op gewezen dat men naar volledigheid moet trachten en zooveel mogelijk tot de bronnen zelve opgaan. En ach! veel was hier reeds in de door »Janus» verzamelde bibliotheek zoo gemakkelijk te putten geweest.

Het doet mij zeer leed, dat de vruchten deels onrijp en deels bedorven van den akker ter markt zijn gebracht. Er was nog veel goeds natelezen. Reeds het artikel van Dr. SCHAMELHOUT (*Tijdsch. v. Gen.* 8 Dec. 1900) over JEHAN v. YPEREN (JEH. YPERMAN mij niet onbekend) en die door Dr. PRINS als leerling van LANFRANCHI had kunnen vermeld zijn, doet denken hoeveel er nog te samelen blijft. Ik kan dat hier niet verder bewijzen.

Aanstippen wil ik alleen maar dat het naar Dr. PRINS geheeten artikel nu van zonden en tekortkomingen tegen de historie en zelfs tegen de logica wemelt. Een paar voorbeelden slechts: een »hedschra» van Italiaansche chirurgen, waarbij ROL. v. PARMA, BRUNO v. CALIBRIE, HUGO v.

LUCCA, THNDEUS v. BOLOGNA, NICOLAUS v. FLORENCE, WILHELM v. SALICETO en les »Quatres maitres" allen te samen of resp. uittogen, (zie artikel PRINS pag. 811) heeft *niet* bestaan.

LANFRANCHI trok naar Parijs, maar van de bovengenoemden is zoo iets niet aantemen. Van de vrij mythische »Quatre maitres" is niet zooveel bekend als Dr. PRINS (811 l.c.) positief aangeeft. Weet de heer PRINS er meer van dan gewoonlijk wordt vermeld, laat hij dan met de stukken bewijzen. Verder is niet H. v. BRUNSWIG, de eerste Duitsche chirurg, die over chirurgie schreef — juister de eerst bekende die in het Duitsch over chirurgie schreef — (Dr. PRINS citeert slechts een Holl. vertaling van 1535) maar HEINRICH v. PFOLSPEUNDT, wiens Bundt Ertzney in 1460 verscheen. Vergrijpen tegen de logica zijn het als Dr. PRINS b.v. op pag. 811 mededeelt, dat, ik cursiveer, »*de Fransche vorsten* geheel hun vertrouwen hadden geschonken aan een barbier-chirurg, zooals PIERRE DE LA BROSE." Dwaas klinkt het als hij op pag. 815 bij het citaat uit HOULLIER's de haemorrhagia »apertis adstringentia, ruptis glutinantia, exesis sarcotica et boni succi alimenta remedia sunt" dit »een typisch oud Grieksche of liever Latijnsche opmerking" noemt. Beide bespiegelingen ontstaan uit het misvatten van mijne woorden. Ik had den heer PRINS n.l. meegedeeld, dat enkele malen barbiers — zooals ook OL. LE DAIN vertrouwelingen waren van hun vorst (Lod. XI) en dat de plaats »apertis adstringentia" etc. in hare krachtige korthed aan de aphorismen van Hippocrates deed denken. En uit deze opmerking ontspruit het denkbeeld typisch »grieksch-latijn" en wegens het noemen van den Vader der Geneeskunde laat de heer PRINS den geest van Hippocrates in het werk van HOULLIER verschijnen. Er zijn nog overtalrijke andere fouten tegen de historie en tegen de logica.

Voor hem die nog al niet overtuigd is dat de heer PRINS voor het aanbieden van eene »historisch kritische bijdrage" van *zijn* hand wel wat te *electisch* is te werk gegaan — electisch in den ongebruikelijken zin, die hij aan het woord geeft (zie het motto), voor hem moet dan maar bewijzen wat ik schreef in mijn Populair-wetenschappelijke voordracht »Cirkelgang in de Geneeskunde", Haarlem, de Erven Bohn (Mei) 1899, p. 18, eene tirade, die de wetenschappelijke emissie van Dr. PRINS bijna 1½ jaar is voorafgegaan.

De bewijsplaats luidt :

Het is door U allen aangenomen dat PARÉ de nitvinder der ligatuur is. Echter was de ligatuur reeds, en waarschijnlijk het eerst, aanbevolen door de anatomische school van Alexandrië. CELSUS schrijft voor dat een beleedigd vat op twee plaatsen moet onderbonden worden en daartusschen doorsneden. HELIODORUS, dezelfde die herniotomie uitvoerde en strictuur door urethrotomia interna durfde behandelen, beveelt ook de, modern geachte, torsie aan. Hij zegt, naar aanleiding der herniotomie : »Wij onderbinden de grootere vaten, de kleinere echter vatten wij met haakjes en draaien ze ettelijke malen om, ten einde zoo hunne openingen te sluiten"; en elders, »vóór eene operatie ben ik gewoon een ligatuur, zoo vast mogelijk te leggen om de vaten boven de plaats van amputatie." Zóó bekend was de ligatuur, dat GALENUS ons meedeelt, dat de beste winkel om draden voor de onderbinding te koop, zich bevindt tusschen het Forum en den tempel van Róma (art. PRINS 801).

De groote PARÉ, was eerlijk genoeg te bekennen dat *hij* de methode niet had gevonden maar bij GALENUS gelezen. Secundaire en tertiaire ontdekkers hebben deze naïviteit niet gevolgd en menige vinding komt ter markt, die de importeur klaarblijkelijk stilzwijgend aan de geschiedenis*) heeft ontleend.

Wie kan nu verklaren, dat een ontdekking als de ligatuur kon verloren gaan? Zij was toch gemeengoed. Met een doctorandus, de geschiedenis der bloedstelping volgende, vonden wij, niet minder dan een twintigtal chirurgen vóór PARÉ, die de ligatuur, hetzij met paardehaar, of met zijde aanbevalen. Die bekendheid zal U blijken, wanneer U bedenkt, dat de beroemde methode van ANTILLUS tegen aneurysma op de ligatuur is gegrond. Ook de »*Eschmarchsche Binde*", (zie het artikel n. PRINS pg. 822) deze aangebracht boven en beneden de plaats van amputatie, is eeuwen oud. Zonder deze afbinding was bij de oude Grieken zelfs geen amputatie denkbaar. ARCHIGENES paste ze toe en onderbond ook praealabel de voornaamste arteries gaande naar het te amputeeren deel.

*) .... of een historicus ....

Er is nog meer. Zelfs de narcose bij operaties heugt eeuwen. THEODORICUS VAN CERVIA (1250) en zijn leermeester HUGO VAN LUCCA, die ook op de waarde der wondbehandeling zonder suppuratie wezen, opereerden evenals BRUNO VAN LONGOBURGO in narcose; met behulp der zoog. slaapsponsen." (Zie art. n. PRINS pg. 808.) Enz.

Der Redactie van bijgaand Tijdschrift zal het tot heden wel onduidelijk zijn gebleven, waarom de heer PRINS niet voldeed aan haar zeer begrijpelijk verzoek nader de werken en pagina's aantegeven, waaraan zoo vele zijner citaten waren ontleend. De heer PRINS was daartoe niet bij machte. Hij had vele dier schrijvers niet in handen en vaak zelfs niet onder oogen gehad.

Zij bevonden zich, deels ontleend aan de Universiteitsbibliotheek, ten mijnent en bevinden zich — mirabile dictu — nu nog of weer ten mijnent. *Zelfs zou ik den belangstellende nog kunnen toonen, welke citaten uit het onderhavig artikel door mij werden opgezocht — de jaren heugende bladwijzer ligt nog ter plaatse.* De voornaamste bij het artikel gebruikte, maar niet genoemde »Sammelwerke" zijn: *de Thesaurus Chirurgiae continens praest. autorum, utpote: Ambros. Parei, Joh. Tagault-Ambiani, Jac. Hollerii, Mariani, Sanct. Angel-Bolognini, Mich. Ang. Blondi, Alph. Ferrii, Jac. Dondi & Guil-Fabrit-Hildani, Ed. Petr. Uffenbach, Francofurti, Anno MDCM,* en verder het bekende „*Medicae Artis Pincipes, post Hippocr. & Galenum: Aretaeus, Rufus Ephesius, Oribasius, Paulus Aegineta, Aëtius, Al. Trallianus, Actuarius, Nic. Myrepsus; Corn. Celsus, Scrib. Largus, Marc-Empiricus, Anno MDLXVII, Excudebat Ulricus Stephanus.*" Verder de „*Experimentarissime Medicinæ Continens Trotulae etc., Oct. Horatiani etc., Lib. IV Hildegardis, Oribasii etc., Theodori etc., Aesculapii, Lib. I; Argent. Apud Joa. Schottum, Anno MDXLIII, etc.* Nog vele andere historische werken zijn uit mijne eigene verzameling den heer PRINS verstrekt en slechts enkele meer portatieve, wat de bovenstaande niet zijn, den proef-schrijver meegegeven.

Slechts uit het hierboven meegedeeld zaakverband kan worden opgehelderd waarom het artikel ten name Dr. PRINS zoo'n wonderlijk mengelmoes is en getuigt van de onbeholpenheid van een beginner, van ingelaschte en deels misverstane explicaties van een voorganger, met een woord alle kenmerken draagt van een ongecorrigeerd proefschrift en dan weer van het werk van een meer gevorderde historicus. Immers alleen een meer gevorderde spreekt b.v. van: het regimen Salernitanum, en de leer van Erasistratus, van de collectio Salernitana, als van iets bekends. Alleen de meer met historia medicinae vertrouwde kan zijn werk lardeeren met talrijke bijzonderheden als de „bekende" slaapsponsen van Theodoricus en de electrotherapie van Scribonius Largus (zie ook mijn dissertatie pag. IX) Ik hoop dat het na deze mijne toelichtingen ook voor den meest sceptischen lezer vast zal staan dat ik op het bouwstuk van den heer PRINS eene wetenschappelijke hypotheek heb liggen, waarvan de geldigheid nog niet is kunnen verjaren.

Als ontwerper van de creatie, als architect en leverancier van de meeste materialen, kan ik, zoo noodig, (in *Janus* of elders) nog aantetoonen, dat de heer PRINS in zijne kwaliteit als timmerman-metselaar, bij het hem niet geheel toevertrouwde werk, *niet* aan de eischen van het bouwplan heeft voldaan.

En verder dat, terwijl hij zich aan het publiek voordeed als makelaar en eigenaar van een geheel onbezwaard perceel, er een bestaande schuld door hem is genegeerd en hij in *al* zijne verplichtingen is tekort geschoten — iets waartegen ik bij dezen heb meenen te moeten protesteeren.

DR. H. F. A. PEYPERS.